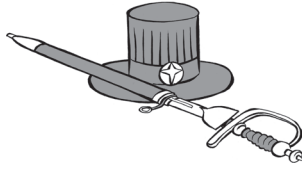

Laura Pesu

Väitöskirja: Vanhempien ja opettajien lapsen taitoja koskevien uskomusten yhteydet lapsen oppijaminäkuvan kehitykseen

Koulunkäynti on merkittävä osa lasten elämää. Lapset viettävät koulussa suuren osan arkipäivistään, ja näin ollen monet heidän kokemuksistaan liittyvät koulumailmaan. Sen lisäksi, että koulussa opitaan uusia taitoja, siellä muodostetaan erilaisia vuorovaikutussuhteita, saadaan palautetta omasta toiminnasta ja koetaan paljon onnistumisia ja epäonnistumisia.

Koulun aloittamista onkin kuvattu kriittiseksi vaiheeksi lapsen elämässä. Lapsi kohtaa aivan uudenlaisia sosiaalisia tilanteita ja uusia haasteita erilaisissa oppimistilanteissa. Lasta arvioidaan myös eri tavalla kuin ennen. Hän saa säännöllisesti palautetta vanhempiensa ja lähipiirinsä lisäksi nyt myös opettajilta ja koulutovereilta. Tämä uudenlainen palaute liittyy enemmänkin lapsen taitoihin eri oppiaineissa; aiemmin aikuisten antama palau-

te liittyi enemmän esimerkiksi motorisiin taitoihin ja onnistumisiin sosiaalisissa tilanteissa. Lapsi alkaa ymmärtää, että hänen osaamisensa eri oppiaineissa on merkittävää. Lapsi oppii myös, että hänen taitonsa koostuvat erilaisista osaamisalueista kuten lukemisesta, matematiikasta, liikunnasta ja musiikillisista taidoista. Lapselle muodostuukin jo ensimmäisten kouluvuosien aikana käsitys omista taidoistaan ja kyvyistään eri oppiaineissa, ja tätä käsitystä kutsutaan oppijaminäkuvaksi.

Oppilaan käsitykset omista taidoistaan ovat merkittäviä hänen elämänsä suuntaajia. Tutkimuksissa on havaittu, että oppijaminäkuva liittyy merkittävästi oppilaan käyttäytymiseen, koulussa suoriutumiseen ja koulunkäyntiin liittyviin valintoihin kuten kurssivalintoihin. Oppijaminäkuva on siten tärkeä sekä tässä hetkessä että lap-

sen tulevaisuutta ajatellen.

Aiemmissa tutkimuksissa oppijaminäkuvan on havaittu muodostuvan vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin kuten vanhempiin ja opettajiin. Vanhempien uskomuksilla ja käsityksillä lapsensa taidosta on havaittu olevan jopa merkittävämpi rooli oppijaminäkuvan muodostumisessa kuin oppilaan saamalla kouluarvosanoilla. Vanhemmat ja opettajat voivat välittää uskomuksiaan lapselle eri tavoilla: he voivat kehua lasta, kun tämä menestyy koulu-tehtävissä, tai kannustaa lasta yrittämään enemmän. Uskomukset välittyvät myös niihin tapoihin, joilla aikuiset esimerkiksi auttavat lasta koulutehtävissä.

Väitöskirjassani tutkin, miten vanhempien ja opettajien lapsen taitoja koskevat uskomukset ovat yhteydessä lapsen oppijaminäkuvan kehitykseen. Lasten oppijaminäkuva koski matematiikan ja äidinkielen taitoja. Lisäksi tutkin, onko vanhempien ja opettajien uskomuksilla erilainen rooli tyttöjen ja poikien oppijaminäkuvan ja toisaalta koulussa heikosti ja hyvin pärjäävien oppilaiden oppijaminäkuvan kehittymisessä.

AINEISTO JA MITTARIT

Tutkittavat olivat suomalaisia koululaisia ja heidän opettajiaan ja vanhempiaan. Tutkimuksessa käytettiin Jyväskylän yliopistossa kerättyjä Vanhemmat, opettajat ja lapsen oppiminen- (VALO), Koulutaidot ja motivaatio- (JEPS) sekä TIKAPUU- pitkitäisaineistoja. Väitöskirjani koostuu kolmesta osatutkimuksesta, joista ensimmäisessä oppilaat olivat ensimmäisellä luokalla, toisessa he olivat yläkouluikäisiä ja kolmannessa kuudes- ja seitsemäsluok-

kalaisia eli siirtymässä alakoulusta yläkouluun.

Oppijaminäkuvaa tutkittiin kyselylomakkeilla, joissa oppilaat vastasivat esimerkiksi kysymykseen ”Kuinka hyvä olet matematiikassa verrattuna matematiikan ryhmäsi muihin oppilaisiin?”. Vanhempien ja opettajien uskomuksia lasten taidosta tutkittiin niin ikään kyselylomakkeilla, joissa kysyttiin muun muassa ”Miten hyvin arvelet lapsesi menestyvän nyt matematiikassa?”. Oppilaiden matematiikan ja äidinkielen taitoja mitattiin näitä taitoja arvioivin testein. Aineistoa analysoitiin tilastollisin menetelmin.

TULOKSET

Tutkimustulokset osoittivat, että opettajien ja vanhempien uskomukset lasten taidosta olivat yhteydessä lasten oppijaminäkuvan kehitykseen. Uskomukset olivat kuitenkin eri tavalla yhteydessä taidoiltaan hyvien ja taidoiltaan heikompien lasten oppijaminäkuvan kehitykseen.

Ensimmäisellä luokalla taidoiltaan hyvät lapset hyötyivät opettajien myönteisistä uskomuksista: mitä myönteisemmin opettaja uskoi lapsen taitoihin, sitä korkeampi oli lapsen oppijaminäkuva sekä äidinkielen että matematiikan oppiaineissa. Taidoiltaan heikommat lapset eivät hyötäneet opettajien myönteisistä uskomuksista. Vanhempien uskomukset eivät ennustaneet oppijaminäkuvan kehitystä ensimmäisellä luokalla.

Tutkimustulokset osoittivat lisäksi, että oppilailta, jotka olivat siirtymässä alakoulusta yläkouluun, eli kuudes- ja seitsemäsluokkalaisilla, äitien uskomukset olivat myönteisesti yhteydessä oppijaminäku-

van kehitykseen matematiikassa, mutta jälleen erityisesti taidoiltaan hyvillä oppilailta. Niin ikään yläkouluikäisillä oppilailta äitien ja isien uskomukset olivat yhteydessä lasten oppijaminäkuvan kehitykseen matematiikassa. Äitien uskomukset olivat myönteisesti yhteydessä oppijaminäkuvan kehitykseen erityisesti taidoiltaan hyvillä oppilailta.

Lapsen sukupuolella ei ollut merkitystä vanhempien ja opettajien ja lasten oppijaminäkuvan välisissä yhteyksissä. Vanhempien ja opettajien uskomuksilla on siis samanlainen rooli tyttöjen ja poikien oppijaminäkuvan kehityksessä.

TULOSTEN SELITYKSIÄ

Mikä näitä tuloksia voisi selittää? Tutkimustulosten perusteella vanhemmilla ja opettajilla on merkittävä rooli lasten oppijaminäkuvan kehittymisessä. Taidoiltaan hyvät ja heikot lapset näyttävät kuitenkin hyötyvän eri tavalla vanhempien ja opettajien uskomuksista. Vanhempien ja opettajien uskomukset olivat yhteydessä erityisesti taidoiltaan hyvien lasten oppijaminäkuvaan. Tämä tulos saattaa vaikuttaa yllättävältä, jopa epäintuitiiviselta. Miksi erityisesti taidoiltaan hyvät lapset hyötyvät vanhempien ja opettajien myönteisistä uskomuksista?

Tulosta voi selittää se, millaista palautetta vanhemmat ja opettajat lapselle antavat. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että opettajat toimivat eri tavalla taidoiltaan hyvien ja heikkojen oppilaiden kanssa. Myös oppilaat ovat herkkiä havaitsemaan eroja siinä palautteessa, jota he saavat.

Tulosta voi selittää myös lapsen tulkinta saamastaan palautteesta. Taidoil-

taan heikot lapset voivat tulkita myönteisenkin palautteen kielteiseksi. Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että ihmiset ottavat helpommin vastaan palautetta, joka on yhdenmukainen sen käsityksen kanssa, joka heillä itsestään on, vaikka tämä käsitys itsestä olisi kielteinen. Näin ollen taidoiltaan heikkojen oppilaiden voi olla vaikeampaa ottaa vastaan myönteistä palautetta itsestään. Mahdollisesti tästä syystä he eivät hyödy aikuisten myönteisistä uskomuksista.

Ensimmäisen kouluvuoden aikana lasten oppijaminäkuvan kehityksessä korostui opettajien rooli, sillä vanhempien uskomukset eivät tuolloin ennustaneet oppijaminäkuvan kehitystä. Tämä tulos voi selittyä sillä, että vanhemmille ei ole vielä lapsensa ensimmäisen kouluvuoden aikana muodostunut kovin selkeää käsitystä lapsensa kyvyistä. Opettajat taas voivat havainnoida lapsen suoriutumista koulu-tehtävissä joka arkipäivä. Näin ollen opettajat voivat vanhempia nopeammin saada käsityksen siitä, miten lapsi pärjää eri oppiaineissa.

Tulos siitä, että vanhempien ja opettajien uskomuksilla oli samanlainen rooli tyttöjen ja poikien oppijaminäkuvan kehityksessä, voi selittyä kulttuurisilla piirteillä. Suomalaisen kulttuurin on tutkimuksissa havaittu olevan huomattavasti tasa-arvoisempi naisten ja miesten aseman suhteen kuin esimerkiksi yhdysvaltalaisen kulttuurin, jossa sukupuolieroja onkin tutkimuksissa havaittu enemmän.

KÄYTÄNNÖN MERKITYKSET

Olisi tärkeää, että vanhemmille ja opettajille välitettäisiin tietoa heidän roolistaan lasten oppijaminäkuvan kehittymisessä. Esimerkiksi opettajat voisivat vanhempainiloissa tuoda tätä näkökulmaa esille ja neuvoa vanhempia siinä, miten he voisivat olla avuksi ja tueksi lastensa koulutaipaleella myös tukemalla lasten oppijaminäkuvan kehittymistä.

Opettajat ja vanhemmat voisivat avoimesti keskustella lasten kanssa siitä, millaisia käsityksiä lapsilla on omista taidoistaan ja kyvyistään. Lapsille voisi korostaa, että vaikka tällä hetkellä jokin oppiaine saattaisi tuntua vaikealta, se ei tarkoita sitä, etteivätkö taidot voisi karttua myöhemmin. Keskustelu kyvykäsityksistä niin aikuisten kesken kuin aikuisten ja lasten välillä voisi tuoda aihetta tutummaksi sekä vanhemmille, opettajille että lapsille. Siten kielteisiin käsityksiin omista taidoista voisi helpommin puuttua jo varhaisessa vaiheessa.

On tavallista ajatella, että koulussa hyvin pärjäävät eivät välttämättä tarvitse aikuisten tukea, vaan he pärjäävät hyvin

muutenkin. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat kuitenkin, että taidoiltaan hyviä oppilaita on tärkeä tukea ja että he hyötyvät saamastaan tuesta.

Jatkotutkimuksissa olisi tärkeä selvittää, millainen palaute tukisi parhaiten taidoiltaan hyvien ja heikkojen lasten oppijaminäkuvan kehitystä. Syrjäytyminen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle on iso ongelma tämän päivän Suomessa. Koulussa heikosti pärjäävät oppilaat ovat erityisessä vaarassa jäädä yhteiskunnan ulkopuolelle. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan opettajien ja vanhempien myönteiset uskomukset eivät edistä koulussa heikosti pärjäävien lasten oppijaminäkuvan kehittymistä. Olisikin tärkeää löytää keinoja, miten tukea myös koulussa heikosti pärjäävien oppilaiden oppijaminäkuvan kehittymistä.

Kirjoittajatiedot:

Laura Pesu, PsM, Jyväskylän yliopisto